

Kulturutskottet

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse (SRR 10/2021 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ambassadör för mänskliga rättigheter och demokrati Rauno Merisaari, utrikesministeriet
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- kulturråd Satu Heikkinen, undervisnings- och kulturministeriet
- jurist Sonja Vahtera, Barnombudsmannens byrå
- undervisningsråd Satu Honkala, Utbildningsstyrelsen
- direktör Marjo Mäenpää, Kulturpolitiska forskningscentret Cupore
- specialsakkunnig i samhällsrelationer Karoliina Ketola, Finlands Olympiska Kommitté rf
- ordförande Sari Kokko, Handikappforum rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Centret för konstfrämjande
- Institutet för mänskliga rättigheter vid Åbo Akademi
- Finlands Kommunförbund
- Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- Bildningsalliansen rf
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Medborgarinstitutens förbund MiF
- Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund - SAKKI rf
- Finlands Folkhögskolförening rf
- Finlands Gymnasistförbund rf
- Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Finlands UNICEF rf

Utlåtande KuUU 6/2022 rd

- Finlands universitetsrektorers råd UNIFI rf
- Fritt Bildningsarbete rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse slår fast den långsiktiga riktlinjen för Finlands verksamhet i fråga om de grundläggande och de mänskliga rättigheterna. Redogörelsen baserar sig på regeringsprogrammet och har ett nära samband med statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter.

Särskilda teman i redogörelsen är åtgärder för att främja genomförandet av de mänskliga rättigheterna och stärka rättsstatsprincipen samt främjande av jämlikhet, jämställdhet och rätten att delta. Dessutom lyfter redogörelsen fram de aspekter av de grundläggande och mänskliga rättigheterna som hänför sig till digitalisering och informationsförmedling samt hållbar utveckling.

Den nationella, internationella och europeiska verksamheten betonas på olika sätt i redogörelsen. Särskilda prioriteringar i den internationella verksamheten är främjande av jämställdheten och rättigheterna för de mest utsatta befolkningsgrupperna. Redogörelsen tar också upp centrala nationella frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och som internationella och europeiska människorättskonventioners övervakningsorgan samt sakkunniga upprepade gånger har lyft fram.

Kulturutskottet konstaterar att det vid sidan av de internationella människorättsfrågorna är viktigt att starkt betona att det fortfarande finns flera människorättsproblem också i Finland. Till exempel äldre människors, minnessjukas, funktionshindrades och andra utsatta personers rättigheter till likabehandling, delaktighet, tillgänglighet, tillgång till tjänster och icke-diskriminering tillgodoses inte alltid i tillräcklig utsträckning.

Kulturella rättigheter

De kulturella rättigheterna är en väsentlig del av politiken för de mänskliga rättigheterna. De utgör grunden för förverkligandet av de övriga mänskliga rättigheterna och hela rättsstatsprincipen. I redogörelsen konstateras att det allmänna i Finland främjar rätten till kultur och bildning bland annat genom att erbjuda regionalt täckande, tillgängliga och innehållsmässigt mångsidiga undervisnings-, biblioteks- och kulturtjänster samt genom att stödja möjligheter till konst, kreativ verksamhet och bevarande av kulturarvet.

Genom högklassig fostran och utbildning kan man på många sätt bidra till att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna både i Finland och globalt. Utskottet anser att det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid alla de utmaningar och problem som kan äventyra förverkligandet av i synnerhet barns och ungas kulturella rättigheter och lika rätt till undervisning, utbildning samt stöd för tillväxt och lärande.

Utlåtande KuUU 6/2022 rd

Kulturutskottet anser det vara viktigt att övervakningen av barnets rättigheter är en av prioriteringarna i laglighetsövervakningen vid riksdagens justitieombudsmans kansli. Utöver rättssäkerhet och god förvaltning ligger tyngdpunkten i laglighetsövervakningen av undervisningen och utbildningen enligt erhållen utredning på ställningen och rättigheterna för utsatta barn och ungdomar, barn och ungdomar med funktionsnedsättning och andra barn och ungdomar som behöver stöd.

I riksdagens justitieombudsmans verksamhetsberättelse från 2020 har man ansett att ett av tio centrala problem med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland är att myndigheterna ibland är bristfälligt medvetna om de grundläggande fri- och rättigheterna och att man inte alltid fäster tillräcklig uppmärksamhet vid hur de tillgodoses och främjas. Utskottet instämmer i redogörelsens föresatser om att det är viktigt att öka myndigheternas och tjänsteinnehavarnas medvetenhet om kraven på likabehandling och icke-diskriminering och att öka kännedomen om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna hos olika myndigheter.

För att de grundläggande och mänskliga rättigheterna ska tillgodoses så väl som möjligt krävs det också att kompetensen hos personalen inom fostran och undervisning utvecklas. Utgångspunkten för myndigheternas verksamhet ska vara att trygga barnets rättigheter, vilket förutsätter tillräcklig information om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och deras betydelse i praktiken.

Språkgruppers och kulturgruppers rättigheter

I enlighet med vad som konstateras i redogörelsen förutsätter en trygg rättsstat förutsätter att de grundläggande och mänskliga rättigheterna och rättsskyddet tillgodoses på lika villkor och att de goda befolkningsrelationerna, delaktigheten och deltaganderättigheterna stärks. För att främja likabehandling och delaktighet är det viktigt att öka kunskapen och fästa uppmärksamhet vid olika språk- och kulturgruppers ställning och behov (inklusive att stärka utbildningsvägarna för romskspråkiga, samiskspråkiga och teckenspråkiga personer).

I redogörelsen konstateras det att det fortfarande finns utmaningar när det gäller det praktiska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Enligt den utredning som fåtts har det också vid justitieombudsmannens laglighetsövervakning framkommit brister i fråga om exempelvis tillgången till svenskspråkiga småbarnspedagogiska tjänster och teckenspråkiga barns rätt att få småbarnspedagogik på sitt modersmål. Även kulturutskottet har fäst uppmärksamhet vid de teckenspråkiga barnens ställning (KuUB 5/2018 rd, KuUB 14/2021 rd) och förutsatt att ett lagförslag om tillgodoseendet av de teckenspråkiga barnens rättigheter överlämnas till riksdagen så snart som möjligt. Också de samiskspråkiga barnens rätt till utbildning bör tillgodoses enligt lagstiftningen överallt i Finland.

Kulturutskottet konstaterar att regeringsprogrammet innehåller skrivningar, som tar sikte på att främja tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, språkens livskraft och ett mer tolerant språkklimat. Regeringsprogrammets viktigaste språkpolitiska skrivningar rör den reviderade nationalspråksstrategin, en förbättring av språkklimatet och regeringens språkpolitiska program.

Utlåtande KuUU 6/2022 rd

Människorättsfostran och delaktighet

Demokrati och mänskliga rättigheter är kärnan i den finländska utbildningens värdegrund från småbarnspedagogik till högre utbildning. Redogörelsen betonar fostran till demokrati och mänskliga rättigheter som en viktig del av statsrådets verksamhet för grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Kulturutskottet har redan vid behandlingen av statsrådets tidigare människorättsredogörelse 2014 (KuUU 15/2014 rd) betonat att fostran och utbildning i mänskliga rättigheter är av primär vikt för att medvetenheten om mänskliga rättigheter ska utvecklas, och i sista hand för att de mänskliga rättigheterna ska bli genomförda.

I redogörelsen konstateras att undervisnings- och kulturministeriet har tillsatt en styrgrupp för utveckling av demokrati- och människorättsfostran för åren 2020—2023. Styrgruppen har till uppgift att stödja verkställandet av skrivningarna i regeringsprogrammet om skolornas och läroanstalternas demokrati- och människorättsfostran, elevernas delaktighet och stärkandet av undervisningspersonalens färdigheter. Vidare ska styrgruppen lägga fram förslag till konkreta åtgärder.

Det centrala målet för Finlands nationella människorättsinstitution, det vill säga justitieombudsmannen, Människorättscentret och dess delegation, är att öka förståelsen för och kunnandet om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Till exempel är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ännu inte tillräckligt känd, och utskottet anser att det finns ett behov av att ytterligare öka medvetenheten om dess innehåll och förpliktande karaktär.

En av Människorättscentrets viktigaste uppgifter är att främja genomförandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna i Finland. Människorättscentret har en viktig roll i att stödja undervisningsmyndigheternas, läroanstalternas och andra aktörers arbete i människorättsfostran genom att producera och förmedla information och läromedel. Centret följer också läget för undervisningen och utbildningen i anslutning till de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland och rapporterar om detta bland annat till FN.

Kulturutskottet anser att det är viktigt att stärka delaktigheten, vilket också betonas i redogörelsen. Såsom det konstateras i redogörelsen förutsätter en trygg rättsstat att de grundläggande och de mänskliga rättigheterna och rättsskyddet tillgodoses på lika villkor och att goda relationer mellan olika befolkningsgrupper, delaktigheten och rätten till inflytande stärks. Utskottet betonar särskilt vikten av delaktighet och inkludering bland barn och unga. Kulturutskottet har bland annat i samband med behandlingen av den utbildningspolitiska redogörelsen (KuUB 19/2021 rd) fäst uppmärksamhet vid vikten av att genomföra en bedömning av konsekvenserna för barn samt att höra barn och unga som en del av beredningen av samhällsfrågor.

Digitalisering och informationsförmedling

I avsnittet om digitalisering och informationsförmedling i redogörelsen framförs att rätten till information är en central grundläggande och mänsklig rättighet. Digitaliseringen är också förknippad med den stora betydelsen av att producera, dela och utnyttja vetenskaplig kunskap för att bekämpa desinformation. Ur detta perspektiv poängterar redogörelsen som nationella styrkor alla barns rätt till högkvalitativ grundläggande utbildning, biblioteksväsendet som tillhandahållare av

Utlåtande KuUU 6/2022 rd

tillförlitlig information samt inkluderande av medieläskunnighet och digital läskunnighet i läroplanerna och faktagranskning som undervisningsmetod. Utskottet anser det vara viktigt att i synnerhet barns och ungas kritiska digitala färdigheter och medieläskunnighet stärks ytterligare.

Frågor som gäller likabehandling i anslutning till digitalisering gäller inte bara tillgången till information utan också tillgången till teknik. Enligt redogörelsen ska det allmänna se till att alla i Finland oberoende av sin ekonomiska ställning har tillträde till en digital miljö inom offentliga tjänster till exempel i skolor eller på allmänna bibliotek. I redogörelsen konstateras också att ojämlikheten i fråga om den tekniska utvecklingen kan minskas med hjälp av utbildning.

Utskottet konstaterar att de digitala verksamhetsmodellerna i bästa fall främjar likabehandling och tillgänglighet och förebygger differentiering. Detta förutsätter lika möjligheter för alla elever när det gäller både utrustning och kapacitet att använda den. Genom utbildnings- och kulturpolitiken är det viktigt att konsekvent sträva efter att främja allas förmåga att dra nytta av digitaliseringsens möjligheter och till exempel tillgången till den digitala miljön i skolor och bibliotek.

Kulturutskottet instämmer i redogörelsens föresatser om att det i takt med att tekniken utvecklas snabbt blir allt viktigare att säkerställa att lika rättigheter till deltagande tillgodoses även i digitala datanät och tjänster. I enlighet med vad som konstateras i redogörelsen ska särskild uppmärksamhet fästas vid att trygga möjligheterna att delta för de befolkningsgrupper som är mest utsatta. Digitaliseringsutvecklingen får inte leda till att exempelvis personer med funktionsnedsättning eller äldre personer i praktiken hindras från att få tillgång till tjänster och information.

Idrott och motion

Människorättspolitiken hänför sig på många sätt också till idrotten, även om denna sektor och synvinkel inte lyfts fram särskilt i redogörelsen. Bland annat jämlikhet, jämställdhet och icke-diskriminering är starka teman för all idrottsverksamhet. De mänskliga rättigheterna utgör grunden för all verksamhet inom idrotten, ända från tillgodoseendet av barnens rättigheter och kännetecknen för god träning.

Nationella idrottsorganisationer kan påverka den internationella idrottspolitiken bland annat genom att kräva ansvarskriterier för organiseringen av internationella idrottsevenemang där människorättsperspektivet betonas. I allt högre grad tar också enskilda idrottare som utgör förebilder ställning till frågor som gäller kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Det är viktigt att idrottarnas röst hörs, och man bör värna om idrottarnas yttrandefrihet. Utskottet anser dock att idrottsutövare inte får lämnas ensamma i frågan, och ansvaret för ett synligt försvar av de mänskliga rättigheterna inom idrottssektorn får inte överlåtas på enskilda idrottsutövare.

I redogörelsen konstateras det i fråga om tryggheten av yttrandefriheten att vetenskaps- och konstutövarna måste kunna utföra sitt arbete och presentera det i offentligheten utan att utsättas för hot och trakasserier. Detsamma gäller naturligtvis alla som arbetar med bildning, även idrottsutövare.

Utlåtande KuUU 6/2022 rd

Enligt den utredning som utskottet fått har betydelsen av ansvarstagande ökat i synnerhet i undervisnings- och kulturministeriets allmänna understöd som beviljas idrottsfrämjande organisationer, vilket innebär att bland annat genomförandet av jämställdhet och likabehandling samt en trygg och hälsosam omvärld beaktas i högre grad än tidigare vid bedömningen av understödets belopp. Kulturutskottet anser att det är ändamålsenligt att grunderna för beviljande av statsunderstöd utvecklas i denna riktning.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 17.3.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Jukka Gustafsson sd
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Ville Kaunisto saml
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Noora Koponen gröna
medlem Pirkka-Pekka Petelius gröna
medlem Sofia Vikman saml.

Sekreterare var

utskottsråd Maiju Tuominen.